

Månadsbrev till Ekumeniska Kommuniteten i Bjärka-Säby

Malmö den 1 november 2016

Kära systrar och bröder,

Senhösten går nu långsamt över i tidig vinter. Utanför kapellet i Bjärka-Säby lyser en lykta i mörkret när de tidigt uppstigna anländer till morgonbönen. I läsningarna från Skriften är det inre skeendet en reflex av naturens avklädande. Fullbordans tid står för dörren. Skörden som bärgats från åkrar och vingårdar är ett förebud om en större skörd som mognar under Kyrkans höst. Tiden krymper. Skapelsen drar ihop sig i långt gångna födslovärkar. Frälsningen är nära.

I vår kommunitet läser vi alltid under det liturgiska årets avslutande månad Uppenbarelseboken i sin helhet. I gudstjänsterna i Bjärka-Säby läser vi den högt, i aftonbönen i vårt kapell, på samma sätt som den första gången lästes högt i de församlingar till vilka den adresserats. De som först hörde den läsas hade inte texten i sin ägo. Medan de lyssnade till lektorernas uppläsning väntade de med spänning på vad som skulle ske i nästa scen. Uppenbarelseboken var för dessa kristna inte en skräcksga, det var en tröstebok som skänkte hopp och uppmuntran. Här ingöts i deras hjärtan förvissningen att Gud och ingen annan sitter på tronen. Det är inte kejsaren eller någon annan imperator som är *Pantokrator* – Allhärskare – utan den uppståndne Kristus. Han har allt i sin hand, också våra lidanden och martyrier. Den slutliga segern är därför viss. Den ska fullbordas på ett hemlighetsfullt sätt – ”av sig själv bär jorden gröda”, som det heter i en av Jesu liknelser – oberoende av vår ansträngning och insats. Därför kan vi vila i vår väntan, sova och stiga upp, låta dagar och nätter gå, allt medan Gud, fördolt för våra ögon, fullbordar allt vad han har lovat.

Det allvar som inträder i bibeltexterna när vi närmar oss kyrkoårets slutskede, och som påtagligt skärper vår uppmärksamhet, förstärks just nu av det rådande läget i världen. Det utmanar oss att söka en hållning till livet som kristen, och till tidens slut, som bevarar hjärtat stilla och fyller våra dagar med klarsyn. Inför den uppskakade kung Achas säger profeten Jesaja på 700-talet f Kr när hoten från omvärlden kryper närmare: ”Se till att du bevarar ditt lugn!”¹ Två årtonden senare upprepar profeten samma sak när Juda rike tror att lösningen ligger i att alliera sig med en stormakt: ”Vänd om och var stilla, då kan ni räddas, genom lugn och tillit vinner ni styrka.”² Frågan gäller ytterst om det är nog att lita på Herren. Att i en alltmer turbulent politisk situation söka vad Martin Buber kallar ”en teopolitisk attityd” – att *vara stilla* – är att söka efterlikna Gud.

¹ Jes 7:4.

² Jes 30:15.

De enorma existentiella utmaningar vi som mänsklighet står inför, inte bara på vissa platser eller något som berör vissa grupper, är dessutom en maning till kyrkan att lägga småaktigheter åt sidan och ta djärva steg mot en tydligare synlig enhet. De både skakande och gripande vittnesbörden om *martyriets ekumenik* som når oss inte minst från Levanten, borde stämma oss som ännu lever i relativ trygghet till eftertanke. De som förföljer de kristna frågar knappast vilken kyrka eller konfession de tillhör. Här realiseras den kristna enheten de facto. Många av de traditionella skillnaderna mellan oss som kristna, sådant som i ändlösa diskussioner dränerat oss på mängder av energi, relativiseras i stort sett intill obefintlighet inför det som utspelar sig omkring oss.

En av dem som just nu kraftfullt kallar samman de kristna över hela världen till en större enhet är påve Franciskus, som i dagarna gästar Sverige. "Splittringen är en skandal, inget mindre än en skandal", har han gång på gång utropat. Till de troende i sin egen kyrka ställer han frågan: "Vilket ljus vill den helige Ande ge oss genom våra bröder och systrar i de andra kyrkorna?" Och i den historiska gudstjänsten i Lunds domkyrka i går sa han: "Vi har nu börjat vandra tillsammans på försoningens väg." Kristna ledare med en så uttalat radikalekumenisk hållning blir givetvis obekväma även bland en del av sina egna. När påve Franciskus besöker kristna grupper i Italien som den katolska kyrkan länge behandlat minst sagt styvmoderligt – som pingstvännen och valdensaren – och öppet ber dem om förlåtelse för hur de behandlas av hans egen kyrka, är det inte utan att det även bekymrar en och annan kardinal i Rom.

Påve Franciskus gestaltar utöver det vanliga den *frihet* som är en förutsättning för ett sunt ledarskap. Den som är fri – fri från prestige, fri från att värna de egna reviren, fri från sitt eget rykte – lyssnar med uppriktigt intresse till den andre för att förstå och lära. Det är som att han eller hon säger: *Jag släpper dig inte förrän jag fått se vilka gåvor den helige Ande vill ge mig genom dig!* Den ängslige däremot vaktar sina gränser, putsar på sin profil, hävdar sin särart och växlar därmed ned generositeten i misstänksamhet och misstro. Gunnel Vallquist, ekumenisk frontgestalt i vårt land under ett halvsekel, påpekade ofta att "alla schismer har en gemensam, moralisk orsak: de trätandes dåliga humör". Vem vågar tillstå att det är vad som ytterst ligger i vägen?

Bakgrunden till påvens besök i Sverige just nu har säkert inte undgått någon. I hela den lutherska kristenheten kraftsamlar man i dessa tider för att fira de femhundra år som gått sedan Martin Luther år 1517 spikade upp sina teser på kyrkporten i Wittenberg. Men det som skedde i Lund i går var något så unikt som ett gemensamt initiativ från de världsvida Lutherska och Katolska kyrkorna. För första gången i historien uppmärksammade katoliker och lutheraner tillsammans minnet av reformationen, något som skedde efter 50 år av fruktbar dialog mellan de två kyrkorna. Den teologiska grunden för gårdagens möte i domkyrkan i Lund är *Den gemensamma deklarationen om rättfärdiggörelseläran* från 1999, en milstolpe som inneburit att huvudkontroversen från 1500-talet är överbryggad. I går undertecknades ett gemensamt uttalande av påve Franciskus och Lutherska världsförbundets ordförande biskop Munib Younan. Uttalandet byggde på tre huvudpunkter: *Tacksägelse, ånger* och *gemensamt vittnesbörd*. Inte minst dimensionen av ånger och bot är, och måste vara, en avgörande förutsättning för en allvarligt menad enhet.

När planerna på gårdagens högtidlighet tog form, och det stod klart att den Katolska kyrkan ville delta i ett uppmärksammande av reformationsminnet, var det i sig ett hoppfullt tecken. Få hade dock väntat sig att påven själv skulle resa till Lund, det var troligare att den Katolska kyrkan skulle representeras av någon av sina kardinaler. Men som så ofta överraskar denne påve genom oväntade och självständiga initiativ. Nu visade han vilken hög prioritet han ger de ekumeniska strävandena. Och han var inte sen att ge lutheranerna sitt erkännande, framför allt i sin bön i Lunds domkyrka: *O, helige Ande, hjälp oss att glädja oss över de gåvor som kyrkan har fått genom reformationen.* Han framhåller att den gåva han sätter störst värde på är en fördjupad uppskattning av Bibeln: "Luther tog ett avgörande steg genom att sätta Guds ord i händerna på folket."

När påven gör internationella besök, oavsett i vilket ärende saken gäller, är det naturligt och självklart att han även firar mässa med de troende i sin egen kyrka. Därför har han stannat kvar ytterligare en dag. För katoliker från hela norra Europa som just nu vallfärdat till Malmö är det en högtidsstund när påve Franciskus i dag på morgonen predikar och leder eukaristin. Men även vi som från andra kyrkor inbjudits att delta – från pingströrelsen bland annat undertecknad och vår kommunitets tidigare visitor, Sten-Gunnar Hedin – gläds över att få dela gudstjänstgemenskapen med våra katolska vänner i den mässa som firas på Malmö stadion. Varje gång vi får möjlighet att på ett konkret sätt "vandra tillsammans", som påve Franciskus så energiskt uppmanar till, tar vi viktiga steg mot enhet.

I samband med Ekumeniska Kommunitetens årsmöte i Bjärka-Säby i augusti, överlämnade jag till vår gemenskap den bok som jag gett titeln *Att älska sin nästas kyrka som sin egen*. Boken är ett försök att formulera ett ekumeniskt förhållningssätt. Jag kan givetvis bara tala för mig själv, och när jag säger att jag skriver försöksvis – *for us there is only trying*, som T S Eliot säger – är det för att jag vill inbjuda till samtal och lyssna till de frågor som väcks hos den som läser. Bara så kan jag få hjälp att se var svagheterna finns i mina egna resonemang, var jag behöver förtydliga mig eller bli korrigerad. Samtal förs med fördel så att vi kan se varandras ansikten, och jag välkomnar varje sådant samtal. Jag har även fått reflexioner och frågor som ställts till mig brevledes, och varje brevskrivare kan räkna med ett svar eller en inbjudan till samtal.

I skrift har några frågor formulerats av Björne Erixon, som jag i korthet vill kommentera i detta brev. Nestorn Björne Erixon, som i många år varit en engagerad ekumen och under 1970- och 80-talen var vägröjare för freds- och rättvisefrågor inom frikyrkan, ställer fem frågor utifrån läsningen av min bok. Jag återger frågorna nedan tillsammans med mina reflexioner:

1/ "We must walk together" (översatt: Vi måste vandra tillsammans). Så säger nuvarande påven till dig och en grupp i samband med en mässa i Rom (sid 49-51). Vad innebär det i så fall? Du skriver vidare om en gemenskap med, inte under, biskopen i Rom? Är det någon skillnad? Vad består den i så fall av? Och hur bör enligt dig den gemenskapen främjas?

Den grundläggande frågan är: betraktar vi våra katolska trossyskon som bröder och systrar i Kristus? I så fall *behöver* vi inte bara vandra tillsammans med dem – liksom med alla döpta – vi är *förpliktade* att göra det. Vad innebär det – och vad innebär det

inte? Precis som i förhållande till våra trossyskon i andra kyrkor och samfund bör ingen göra sig illusionen att enhet förutsätter en organisatorisk sammanslagning av våra kyrkor. Det är varken realistiskt eller ens önskvärt. Som påve Franciskus uttryckte det i en intervju inför sitt Sverigebesök: "Jag har svårt att se hur organisatoriska lösningar skulle kunna skänka nytt hopp." Och han tillade i intervjun för tidskriften *Signum*: "Anden visar sig i förmågan att drömma och profetera." Däremot måste vi på allt sätt gestalta ett gemensamt kristet vittnesbörd, i bekännelse och bön, fördjupa vänskapen med varandra och ytterst sträva efter full kommunion omkring Herrens bord. Att vi fullt ut kan fira mässa tillsammans är det yttersta uttrycket för kyrkans synliga enhet. När vi nått dit behövs inget därutöver.

Att för en pingstvän eller lutheran vandra tillsammans med biskopen i Rom förutsätter en förpliktande överlåtelse – från bägge sidor. Jag har i min bok reflekterat över hur vi som inte är katoliker skulle kunna förhålla oss till anspråket att biskopen av Rom är aposteln Petrus efterföljare i rakt nedstigande led. Kan vi hitta varandra här, utan att det innebär den enes underdånighet under den andre? På Kristi väg, som alltid är utblottelsens väg, är allting möjligt. Men vad är skillnaden mellan enhet *under* Rom och enhet *med* Rom? I det första fallet förutsätter det en institutionell enhet, något som för den enskilde innebär konversion. I det andra fallet skulle man kunna tänka sig en modell som liknar vad som i det senantika Romarriket kallades *civitas*, medborgarrätt. De många folkens autonomi respekterades, man behöll sina olika språk, traditioner, styrelseskick osv, samtidigt som man hade medborgarrätt. Med andra ord, självständighet och lojalitet i en dynamisk spänning. Jag skriver i min bok: "Om vi som kommer från de yngre kyrkorna behöver en medveten överlåtelse åt de katolska och ekumeniska ideal som utmärker traditionen från kristenhetens första årtusende, behöver de äldre kyrkorna, den romersk-katolska och den ortodoxa, en vilja att erkänna de reformatoriska och evangeliska rörelsernas profetiska bidrag till kyrkan."

2/ Angående "det lutherska" och "det frikyrkliga" så skriver du: "Varje sådan förnyelserörelse har som mål att göra sig själv överflödigt" (sid 23). Vad innebär det? Innesluter du Pingströrelsen, inte minst den internationella, i termen "det frikyrkliga"? Om inte, av vilken anledning?

I Sveriges Kristna Råd talar man om fyra kyrkofamiljer: den ortodoxa, den katolska, den svenskkyrkliga och den frikyrkliga. I den senare ingår pingströrelsen, i Sverige liksom internationellt. Historiskt är det ingen tvekan om att såväl Martin Luther som Lewi Pethrus – för att ta exemplen i frågan – uppfattar sig som företrädare för förnyelserörelser inom den befintliga kristenheten. I Luthers fall den Katolska kyrkan, i Pethrus fall, den Svenska kyrkan. Ett uttryck för det synsättet var att Lewi Pethrus livet ut förblev medlem i Svenska kyrkan. Andra uttryck var att de första generationerna i pingströrelsen i Sverige konsekvent avvisade tanken att tala om sig själva som "kyrka"; dess ledare undvek på samma sätt att kalla sig "pastorer". Självförståelsen var tydlig: man uppfattade sig som en väckelserörelse.

Med tiden kom det att förändras. I dag identifierar sig alla pingstförsamlingar som "kyrkor", och dess herdar blir numera förnärliga om de inte blir tagna för att vara "pastorer". Därmed har man inte längre som mål att göra sig själva överflödiga, men min poäng är att från början var förnyelsen av den befintliga kyrkan ett starkt incitament i dessa rörelser. Som Lewi Pethrus sa när han 1946 välkomnade Stockholms biskop Manfred Björkquist i Filadelfiakyrkan: "Pingströrelsen är en väckelserörelse inom den Svenska kyrkan." I dag skulle ingen av pingströrelsens ledare uttrycka sig så.

Om vi tar pingströrelsen som exempel, så finns för denna ingen anledning att skämmas över att dess identitet från början är så utpräglat profetisk. Tvärtom. Utan profeter förtvinar kyrkan och vi behöver dagligen be att de sänds i vår väg. Eller som påven Franciskus också uttryckte det inför gårdagens möte i Lund: "Reformationen är av fundamental betydelse, därför att kyrkan är *semper reformanda* (hon behöver ständigt reformeras). Men reformatörernas och profeternas uppgift är inte att bilda kyrka, snarare att få de befintliga kyrkorna att besinna sig och öppna för Andens vind. När väckelsen däremot med tiden organiserar sig i kyrkosamfund riskerar den att utestänga sina anhängare från höjden, bredden, djupet och vidden av kyrkans rika trosskatt.

När frikyrkorna så medvetet tagit steget att betrakta sig som kyrkor är det därför nödvändigt att de också tar spjörn mot den stora kristna traditionen. En kyrka måste vara rotad i hela Guds rådslut, gestaltat i hur Anden inkarnerat Ordet i en lång och levande tradition, och inte bara i det egna specifika karismatiska bidraget eller den egna isolerade läsningen av Skriften. Sker inte det är risken stor för en identitetskris där vi försöker hålla entusiasmen uppe genom att låna spännande inslag från nya uppdykande rörelser runt om i världen. Och det är knappast en väg som främjar stabilitet och sund självkänsla.

3/ Du skriver: "Traditionen är inget tillägg till Bibeln, inte heller går den utöver denna, men utgör inkarnationen av Skriften i kyrkans liv " (sid 26). Inrymmer "den stora kristna traditionen" enbart spiritualitet, eller finns även läroaspekter, dogmatiken? Vilka läror i så fall omfattar du från "den stora traditionen"? Vilka bör vi som evangeliska kristna i så fall omfamna? Eller inte omfamna?

Tradition betyder att föra vidare. En av de mest uttryckliga uppmaningarna i Nya testamentet att tradera ges i Andra Timotheosebrevet 2:2: "Det du har hört av mig i många vittnens närvaro, det skall du anförtro åt pålitliga människor som kan lära ut det i sin tur." Här kan vi identifiera en succession i fyra led: Från Paulus till Timotheos till pålitliga människor som i sin tur ger vidare till andra. Vad är det som traderas? Den tro som en gång för alla överlämnats åt de heliga. Det är först efter upplysningstiden, till viss del även efter renässansen, som vi börjat göra åtskillnad mellan liv och lära. Någon sådan dikotomi existerar inte när Nya testamentet skrivs eller under den odelade kyrkans tid.

När det kommer till frågan om trons innehåll – läran eller dogmen – finns både centrum och periferi. En trovärdig och hållbar kristen enhet behöver grundas på en gemensam överlåtelse åt det väsentliga i vår tro. Vad är centrum? Allt det vi uttrycker i våra gemensamma trosbekännelser – den apostoliska och den nicenska – utgör vår gemensamma bekännelse på Skriftens och Kristi grund. Här sätts ord på allt väsentligt. Det finns dock åtskilligt som trosbekännelserna inte tar upp: ämbetet, tungotalet, bikten, ikonerna, gudstjänstens utformning etc. Det innebär inte att de frågorna är oviktiga, men kanske är det områden där vi kan leva med lite olika nyanser i vår förståelse och praktik? Och framför allt behöver vi ha en tilltro till att en genuin vänskap, i liv, bön och gudstjänst, för oss tillsammans allt närmare sanningens punkt. Och det kommer sannolikt att innebära korrektiv för oss alla. Jag återvänder ofta till den koptiske klosterfadern Matta al-Miskins ord: "Vi måste börja leva tillsammans i trons enda och innersta väsen innan vi kan enas om innehållet."

4/ Du instämmer i nuvarande påvens ord att "Reformationen är över" (sid 77). I vilken mening är den då det? Finns det inga väsentliga skiljelinjer, dogmatiskt, mellan exempelvis romersk-katolsk tro och evangelisk tro? Hur ser du i så fall på exempelvis Anders Gerdmars bok "Guds Ord räcker", som ju pekar både på det som förenar och det som skiljer mellan dessa kyrkor?

Orden om att reformationen är över är inte bara påvens, utan ett klarsynt konstaterande efter det mödosamma teologiska arbete som utförts från lutherskt och katolskt håll i den fråga som blev åtskiljande framför andra i samband med reformationen och som uppmärksammades i Lund i går: rättfärdiggörelsen genom tro. Den gemensamma lutherska och katolska deklARATIONEN om rättfärdiggörelseläran från 1999 satte i en avgörande mening punkt för reformationen.

Återstår då inget dogmatiskt som skiljer romersk-katolsk och evangelisk tro? Jo, det finns en hel del, och kommer fortsättningsvis att finnas. Men knappast i det väsentliga, och i synnerhet inte i synen på Skriftens auktoritet och inspiration. Här finns en grundläggande samstämmighet, något som för undertecknad blivit tydligt i den pågående dialogen mellan Pingst och Katolska kyrkan i Sverige. Vilken pingstvän, eller lutheran för den delen, kan inte skriva under på följande ord ur *Katolska kyrkans katekes*: "I den heliga Skrift finner kyrkan alltid sin näring och sin kraft, ty i denna tar hon inte enbart emot mänskliga ord, utan det som Skriften i sanning är: Guds ord. Ty i de heliga böckerna kommer Fadern, som är i himlen, kärleksfullt sina barn till mötes och samtalar med dem."

Givetvis finns sådant i Skriften där vi också skiljer oss åt i våra tolkningar och teologerna behöver fortsätta sina samtal, men skiljemurarna är inte så höga att de sträcker sig till himlen. Påve Franciskus berättar att han fått ryktet bekräftat av den ekumeniske patriarken Bartholomeos att dennes föregångare, Athenagoras, redan 1964 sa till påven Paulus VI: "Låt oss båda gå framåt tillsammans. Teologerna kan sitta på sin ö och diskutera med varandra."

(Den apostroferade boken av Gerdmar har jag inte läst, det kan dock vara värt att komma ihåg att den är skriven mot bakgrund av ett utsatt och ömtåligt läge i en ung församlingsrörelse som efter stora omställningar söker finna sin identitet som kyrka. I sådana processer framträder i regel behovet att avgränsa sig och det ligger i sakens natur att skrifter som publiceras av dess företrädare accentuerar det som åtskiljer mer än det som förenar.)

5/ Du avvisar konversion, samtidigt skriver du: "Visst finns det tillfällen när någon så påtagligt funnit sitt hem i en annan tradition och kyrka, att det klokaste är att fullt ut bejaka detta". Är det inte detta många konvertiter, åt olika riktningar, egentligen säger? Vad är då skillnaden?

Jag uttrycker mig inte så kategoriskt i boken, och har inte mandat att avvisa konversion för någon annan än mig själv. För egen del har jag mina rötter i den tradition som fött, döpt och format mig, och har ingen avsikt att lämna mitt medlemskap i Sionförsamlingen i Linköping. När andra vittnar om hur de funnit ett andligt hem i en annan kyrka än den de var döpta i, har jag den största respekt för deras berättelser om hur Anden väglett dem och delar deras glädje över att de funnit sin plats. Och ja, just så vittnar många konvertiter, och deras vittnesbörd bör tas emot med både varsamhet och förundran.

Vad jag däremot ställer mig frågande till är konversion av ekumeniska skäl. Vad är skillnaden? Vi har då gett upp tanken på att kyrkans synliga enhet förutsätter en genuin ömsesidighet och överlåtelse åt varandra. Detta är en huvudpoäng i min bok, och något jag önskar ska prägla den ekumeniska hållningen i vår kommunitet. Vi måste vandra tillsammans, i förtroende för den helige Ande, utan att föreskriva våra bröder och systrar i de andra kyrkorna vad de måste göra, utan själva vara villiga att gå den andra milen – vad det än innebär.

Den kristna efterföljelsens väg stavas *kenosis*, det är en utblottelsens och ett avståndets väg. Men det är en utblottelse, som i och genom Kristus, inte leder till utplåning utan till fulländning. Denna väg kräver det svåraste av allt: en vilja att släppa taget, att inte kräva kontroll, att leva i tillit, att inte förhastad sig, och inte minst – att ha beredskap för det oväntade. Och något av det vi behöver göra vårt yttersta att avstå från, är ett bruk av språket som svärta ner, förtalar, förminskar och sprider falska rykten. Påve Franciskus kallar denna svårutrotade last för en "mental och ogripbar form av terrorism ... som använder ord som bomber som exploderar i människors liv". Svärdet dödar många människor, men tungan dödar ännu fler.

Samtalet om enhet behöver fortsätta, men framför allt behöver vi miljöer och platser där vänskapen mellan oss som kristna kan fördjupas. Till det viktigaste, och mest fruktbara, hör de profetiska aktioner vi kan förenas i för "främlingen och den fattige, änkan och den faderlöse" – den sårbara kvartett som profeterna i den hebreiska Bibeln oavbrutet placerar överst på agendan. Sådana initiativ sker nu på alltfler platser, och de gör oss mindre upptagna av vad som skiljer oss åt.

Men vi behöver också komma samman för att fira gudstjänst och dela liv, längtan och gåvor. Just nu är jag uppfylld av den gångna helgens höstmöte då Nya Slottet på nytt fyllts till bristningsgränsen av människor i åldrarna 19 till 39. Den på samma gång uppsluppna och eftertänksamma stämningen, de skarpa föredragen, skönheten i musik och konst, de respektfulla och reflekterande dialogerna. Allt sådant gör intryck. När jag vandrar runt i slottet, lyssnar och iakttar, slår det mig hur dessa möten uppvisar en välgörande kulturell, intellektuell och andlig mångfald och spänst – här är världen inte ett problem! – och hur allt hålls samman av och förenas i den glödande liturgin i bön och eukaristi. Det är gestaltad ekumenik, utan ansträngning eller biavsikter.

Er tillgivne,

